

DİJİTAL ODAKLI PODEMOS, CIUDADANOS VE VOX SİYASİ PARTİLERİNİN DİJİTAL DEMOKRASİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: İSPANYA ÖRNEĞİ¹

Yasemin GÜLBAHAR²

Tuğba AYDIN HALİSOĞLU³

Öz

İçinde bulunduğumuz dijital dönem, teknolojik gelişmenin hızla ilerlemesine paralel olarak, geleneksel kavramların yeniden sorgulanmasına sebep olmaktadır. Bu kavramlardan biri olan demokrasi, dijital alandaki gelişmelere uyum sağlayarak kamu sektöründeki geleneksel uygulamaları dönüştürme potansiyeline sahip olma özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Siyasi partiler özelinde irdelendiğinde ise dijital demokrasi ve dijitali etkin kullanan siyasi partiler, Siyaset Bilimi literatürünün önemli bir tartışma öznesidir. Bu çalışmada geleneksel demokrasinin temel unsurlarından biri olan siyasi partilerin dijitalleşme süreci ve bu sürecin dijital demokrasiye olan etkileri dijital demokrasi tartışmaları ışığında incelenmiştir. Bu bağlamda, İspanya'da dijital araçları etkin şekilde kullanan Podemos, Ciudadanos ve Vox partilerinin dijitalleşme süreçleri ve bu siyasi partilerin İspanya'da demokrasi sürecini nasıl etkiledikleri nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizikullanılarak incelenmiştir. İspanya'nın Avrupa Birliği üyeliği de dikkate alınarak Avrupa Birliği'nin resmi dokümanları üzerinden dijital dönem hedef ve stratejilerine ilişkin içerik çalışması yapılmış ve sonuçlar Podemos, Ciudadanos ve Vox özelinde dijital demokrasi bağlamında tartışılmıştır. Geleneksel siyasi partilerde dijitali etkin kullanmaya başlamış olsalar da Podemos, Ciudadanos ve Vox gibi yeni partiler gelişim süreçlerinde dijital araçlardan etkin şekilde faydalanmış ve İspanya'da ani bir yükseliş göstermişlerdir. Bu sebeple vatandaş ile kurdukları bağlarda dijital araçları nasıl kullandıkları önemli bir araştırma konusu olarak gündemdedir.

Anahtar Kelimeler : İspanya, Avrupa Birliği, Dijital Demokrasi, Dijital Araçlar, Siyasi Partiler

JEL Sınıflandırması : D72

¹Bu çalışma, birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, Tarsus Üniversitesi, 220926004@tarsus.edu.tr , ORCID: 0000-0002-5370-2546

³ Dr. Öğr. Üyesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, taydin@tarsus.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0572-2267

Atıf/Citation (APA 6):

Gülbahar, Y., & Aydın-Halisoğlu, T. (2024). Dijital odaklı PODEMOS, CIUDADANOS ve VOX siyasi partilerinin dijital demokrasi bağlamında değerlendirilmesi: İspanya Örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(4), 710-727. <http://doi.org/10.25287/ohuiibf.1385725>.

THE EVALUATION of DIGITAL FOCUSED POLITICAL PARTIES PODEMOS, CIUDADANOS AND VOX IN THE CONTEXT of DIGITAL DEMOCRACY: THE CESE OF SPAIN

Abstract

The digital era, in parallel with the rapid progress of technological development, causes traditional concepts to be questioned again. Democracy, one of these concepts, stands out with its potential to transform traditional practices in the public sector by adapting to developments in the digital field. When examined specifically for political parties, digital democracy and political parties that use digital effectively are an important subject of discussion in the Political Science literature. In this study, the digitalization process of political parties, one of the basic elements of traditional democracy, and the effects of this process on digital democracy are examined in the light of digital democracy discussions. In this context, the digitalization processes of Podemos, Ciudadanos and Vox parties, which effectively use digital tools in Spain, and how these political parties affected the democracy process were examined using document analysis, one of the qualitative research methods. Considering Spain's membership in the European Union, a content study on digital era goals and strategies was conducted through the official documents of the European Union, and the results were discussed in the context of digital democracy, specifically Podemos, Ciudadanos and Vox. Although traditional political parties have started to use digital effectively, new parties such as Podemos, Ciudadanos and Vox have effectively benefited from digital tools in their development processes and have shown a sudden rise in Spain. For this reason, how they use digital tools in their connections with citizens is on the agenda as an important research topic.

Keywords : Spain, European Union, Digital Democracy, Digital Tools, Political Parties

JEL Classification : D72

GİRİŞ

İdeal demokrasi nasıl olmalıdır? Tüm vatandaşların sürece dâhil olabildiği, kapsayıcı bir demokrasi modeli mümkün müdür? Siyaset Bilimi literatüründe yüzyıllardır tartışılan bu sorun, günümüzde dijital döneme geçiş ve kamu sektörünün dijital sürece ayak uydurması bağlamında yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. İdeal demokrasi var mıdır sorusuna geleneksel literatürde verilebilecek en iyi cevap, Antik Yunan döneminde Atina’da halkın yönetime katılımını içeren Atina demokrasisi olarak karşımıza çıkabilir. Ancak, modern dönem demokrasi ilkeleri göz önüne alındığında ve demokrasinin ilkel bir modeli de olsa Atina demokrasisinin sadece küçük bir azınlığa katılım hakkı tanındığı (Işık, 2020: 1) gerçeği göz önüne alındığında, aslında hiçbir yüzyılda ideal demokrasiye ulaşamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Teknolojinin hızla gelişmesi birlikte birçok alanda değişim ve dönüşümler yaşanmış, kamu sektörü de bu dönüşümde hızla yerini almıştır. Kamu alanında gerçekleşen yeni dijital uygulamalar, demokrasi alanında yeni soruların sorulmasına ve yeni kavramların gündeme taşınmasına neden olmuştur. Dijital demokrasi, bu süreçte öne çıkan kavramlardan biri olması yönüyle önemlidir. Dijital demokrasi, siyasi katılımı artırmak ve karar alma süreçlerini daha şeffaf hale getirmek amacıyla dijital teknolojilerin kullanımını içerir. Bu çalışma, dijital demokrasi kavramını tanımlamanın yanı sıra, dijitali etkin kullanan siyasi partilerin rolünü ve önemini tartışmayı hedeflemiştir. İspanya’da özellikle Podemos, Ciudadanos ve Vox gibi dijital alanı etkin kullanan siyasi partilerin analizi üzerinden yapılan bu çalışma, dijital teknolojilerin siyasi parti stratejilerindeki önemini vurgulayarak, demokratik süreçlere daha fazla şeffaflık ve katılım getirme potansiyelini araştırmaktadır. Ülke olarak İspanya örneğinin seçilmesinin nedeni, İspanya’nın dijital odaklı siyasi parti uygulamaları bakımından önemli bir yere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Dijital alanı etkin kullanan siyasi partilerin⁴ İspanya

⁴Literatürdeki İngilizce ve Türkçe kaynaklar incelendiğinde “siyasi partilerin dijital dönüşümü”, “siyasi partilerin dijitalleşmesi”, “dijital çağda siyasi partiler” gibi tanımlandırmalara rastlanılmaktadır (ulaşılabilir kaynaklara bkz: Surotchak & Macdonald, 2020; Correa, Barberá, Rodríguez-Teruel, Sandri, 2021; Kama Işık & Işık, 2021; Gönül, 2022). .Bu çalışmada dijital araçları siyasal iletişimlerinde,

halkı tarafından benimsenmiş olmaları da literatüre kazandırılması gereken önemli bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. İspanya'nın inişli çıkışlı demokrasi tarihi ve Avrupa Birliği'ne üye olduktan sonra demokrasi yolunda yeni adımların atılmış olması, bu ülkeyi demokrasi yönünden irdelemek adına ayrıca ilginç bir çalışma alanı kılmaktadır. Bu bakımdan çalışmada, İspanya'da faaliyette olan Podemos, Ciudadanos ve Vox siyasi parti örnekleri sunulurken, ideal demokrasiye ulaşabilir miyiz sorusu gündeme alınmış, bu partilerin dijital demokrasiye katkıları tartışılmıştır. İspanya, 1986 yılından beri Avrupa Birliği'ne üye bir ülke olarak Avrupa Birliği'nin dijital dönem hedef ve stratejilerine göre uygun bir yapılanma sergilemektedir. Dolayısıyla bu çalışma, İspanya'daki dijital etkin kullanan siyasi parti oluşumlarını hem ulus-devlet nezdinde hem Avrupa Birliği beklentilerine göre değerlendirmektedir. Bu hedefle çalışmanın ilk bölümünde teorik düzeyde dijital demokrasi kavramına yer verilmiş ve demokrasinin dijital dönemle birlikte gelişim çizgisi tanımlanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde dijital odaklı yeni siyasi partiler tanımlanmış ve devamında Avrupa Birliği'nin dijital dönem stratejileri yorumlanarak İspanya örneğinde Podemos, Ciudadanos ve Vox e-siyasi partilerinin analizi yapılmıştır.

I. DİJİTAL DEMOKRASİ

Dijital demokrasi, literatürde çeşitli şekilde tanımlanmaktadır. Martin Hagen'e göre dijital demokrasi, siyasi çıkarların eklemlenmesi, toplanması ve karar verme (hem müzakere hem de oylama) gibi demokratik sürecin önemli işlevlerini yerine getirmek için bilgi ve iletişim araçlarının kullanıldığı herhangi bir demokratik siyasi sistemdir (Hagen,1997).

Coleman ve Norris (2005: 7) ise dijital demokrasiyi, siyasi bilginin yayılarak daha fazla siyasi iletişimin ve katılımın artırılması olarak tanımlar. Ayrıca, dijital demokrasi siyasi tartışmaların gelişmesine yardımcı olurken, uzun vadede siyasi kültürün dönüştürülmesinde de umut verici bir araç olarak görülmektedir.

Dijital demokrasi, hedefleri yönünden de tanımlanmaktadır. Michiel Backus'a göre (2013) dijital demokrasinin iki temel hedefi vardır. İlki, dijital demokrasi için BİT⁵ (bilgi ve iletişim teknolojileri) kullanılarak, vatandaşların siyasi süreçte devlet hizmetleri ve devletin mevcut durumu hakkındaki bilgilere erişebilmesi amacını güder. İkinci amaç ise, açık ve şeffaf bir şekilde bilgiye erişen vatandaşın, pasif durumdan aktif duruma geçmesini sağlamaktır. Öncelikle hükümet vatandaş siyasi karar alma sürecine davet etmeli, vatandaşa danışmalı ve vatandaşın oy kullanmasını teşvik etmelidir. Bu şekilde dijital demokrasi fikri tamamlanmış olacaktır (Backus, 2013:3).

Dijital demokrasinin birçok avantajı olmakla birlikte, siyasi aktörlere göre de bu avantajlar değişiklik gösterebilmektedir. Ismael Peña-López, dijital demokrasinin vatandaşlar, siyasi partiler ve hükümetler nezdinde sunduğu avantajları şöyle tanımlamıştır: Vatandaşlar nezdinde dijital kimliğe sahip olma, siyasi arenada fikrini bireysel olarak ifade edebilme ve müzakereci demokrasiye geçiş; siyasi partiler nezdinde BİT ile kurumsal kanallara kolay ulaşabilme imkânı ve parti tabanının katılımlarının BİT ile artırılabilmesi; ve hükümetler nezdinde şeffaflık ve hesap verebilirliğin artabilir olması, dijital verilerin ve eylemlerin daha izlenebilir olması ve dijital demokrasi sayesinde (her ne kadar güç vatandaşlara devredilmiş gibi görünse de) hükümetin BİT araçlarını kullanarak sosyal kontrolü sağlayabilme imkânına da erişebilmesi (Lopez, 2011: 5-6).

---

kampanyalarında sıkça kullanan partiler için "dijital alanı etkin kullanan siyasi partiler" tanımı kullanılmıştır. Genel olarak günümüz siyasi partileri iletişim ve kampanyalarında dijital araçları kullanmaktadırlar. Fakat dijital araçların kullanım yoğunlukları değişmektedir. Bu çalışmada konu edilen, Podemos, Ciudadanos ve Vox partilerinin dijital çağda doğmalarının yanı sıra İspanya halkına fikirlerini dijital araçlar ile etkin bir şekilde duyurabilmeleri ve seçim başarıları elde edebilmeleri üzerinedir. Bu sebeple dijital araçları etkili bir biçimde yoğun ya da daha az kullanan partiler arasında bir ayrım yapmak hem de üç siyasi partiyi ortak bir tanımda ifade etmek adına bu çalışmada "dijital alanı etkin kullanan siyasi partiler" tanımı kullanılmıştır.

⁵Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, makale bütünlüğünü sağlamak adına Bilgi ve İletişim Teknolojileri yerine kısaca "BİT" kısaltması kullanılacaktır.

I.I. Dijital Demokrasinin Ortaya Çıkışı

Dijital demokrasi, internet ile ortaya çıkan yeni bir olgu değildir. Dijital demokrasi, bireyleri birbirine yakınlaştıran bilgi ve iletişim araçlarının gelişmesi ile ortaya çıkmıştır. Stephen Coleman'a göre yeni medyanın demokratikleştirme özelliği matbaanın icadından günümüz sosyal medyasına kadar yenilenen ve gelişen BİT' içermektedir (Coleman,2009: 29). Örneğin 1830'lu yıllarda İngiliz yazar ve siyasetçi olan Lytton Butler, popüler basının yükselişi için "*Basın yoluyla yeni bir çoğunluğa danışılmalıdır, daha yoksul insanların duygu ve arzuları ele alınmalıdır*" diyerek demokrasi için yeni bir dönemin başladığını ifade etmiştir (Burke&Briggs,2001: 202).

1960'ların sonlarında, taşınabilir video ve geniş bant kablolu televizyonların tanıtılmasıyla beraber siyasal katılımı güçlendirecek gelişmeler yaşanmıştır. Oxford İnternet Enstitüsü eski Direktörü William Dutton'un 1992 yılında kaleme aldığı "PoliticalScienceResearch on Tele-democracy" makalesinde aktardığı fikre göre, "*Etkileşimli kablolu TV sistemleri, doğrudan katılımın birçok uygulama kısıtlamalarına karşın teknolojik çözüm sunan bir kapasiteye sahiptir.*" (Dutton,1992'ten aktaran; Coleman, 2009: 4).

Sosyal hayatın teknoloji ile aktifleşmesi, toplumların siyasi arenada yeni siyasi katılım biçimlerini deneyimleyebilecekleri bir şekil almıştır. Tezlerin birleşmesi ile elde edilen teknik ve politik bağlantılar sonucunda "tele demokrasi" terimi ortaya çıkmıştır (Vedel, 2006: 5).Tele demokrasi, dijital demokrasi kavramının ilk şekli olarak bilinmektedir. Tele demokrasi, elektronik destekli, hızlı, iki yönlü siyasi iletişimi ifade etmektedir. İlk kez, 1970'lerin sonlarında Ted Becker tarafından kullanılan bu kavram, seçmenleri sorunlar hakkında bilgilendirmeye, önemli kararların tartışılmasını kolaylaştırmaya, anlık oluşturulan anketleri kaydetmeye, hatta insanların doğrudan kamu politikası üzerinde oy kullanmasına izin vermeye yardımcı olacak araçlar sunmuştur (Becker,2007: 1520).

Dijital demokrasi elbette en fazla etkiyi internet çağında göstermiştir. Thierry Vedel'e göre 1990'larda internetin ortaya çıkışı ve internetin sanayileşmiş veya gelişmiş ülkeler bağlamında ucuz ve kullanıcı dostu olması; anlık iletişim ortamı sağlaması, yeni bir bilgi özgürlüğü ideolojisi sunması ve siber uzayda vatandaşların siyasi bağımsızlığını ilan etmesi gibietkenlerle "dijital demokrasi" yeni bir çağa giriş yapmıştır (Vedel, 2006: 5).

Son yirmi yılda, internet ile modern toplumların yapısı ve işleyiş biçimleri değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Teknoloji ve iletişim devrimi ile mekân, zaman ve miktar kavramları değişerek tek yönlü iletişim kanalları yerine gerçek zamanlı etkileşim sağlayan modern ve çok yönlü medyalar kurulmuştur (Maldini,2016: 105). İletişim kanalındaki değişiklikler ile kültürel, ekonomik, sosyal, askeri, kısacası insanların günlük tüm aktivitelerinin şekli, biçimi ve anlamı değişmiştir.

Siyasi hareketleri de derinden etkileyen "internet", seçimlerden kamusal faaliyetlere, yenilenen sosyal hareketlerden yeni demokrasi inşası ideallerine kadar geniş bir alanda tartışılır olmuştur. Bundan dolayı internet, toplum içerisinde çoğulcu bir mekanizmanın oluşmasına katkı sunmuş ve kamusal alandaki bilgi ve düşüncelerin gelişip zenginleşmesine öncülük etmiştir. Ayrıca kamusal görüşlerde de farklı fikirlerin oluşmasına ve ortaya çıkmasına yardım etmektedir.

İnternet sayesinde insanlar eskiye göre daha hızlı ve daha çok şey öğrenme imkânına erişmiştir. İnternet uygulamalarından e-postalar, sosyal medya araçları/uygulamaları, bloglar, web siteleri ve forumlar aracılığı ile geniş kitlelere bilgi iletmek ve iletişim halinde kalmak hızlanmış ve kolaylaşmıştır. Bu fikirler sebebi ile de internetin demokrasi için gerekli ve vazgeçilmez bir çözüm olacağı konusu tartışılmaktadır (Özkaya, 2013: 149).

İnternetin demokrasiyi geliştirebileceği inancına sahip olan Kanadalı filozof Marshall McLuhan, 1962 senesinde bu yeni ağın dünyayı küçülterek 'küresel bir köye' çevirdiği kanısında bulunmuştur. McLuhan bu benzetmesini şu şekilde açıklamaktadır:

"Elektrik teknolojileri, kişisel hayatımızı her yönüyle yeniden şekillendirmekte ve yapılandırmaktadır. Önceden hafife aldığımız her düşüncüyü, eylemi ve her kurumu yeniden düşünmemiz için bizi zorluyor. Her şey değişmekte; sen, senin ailen, komşuların, eğitimin, mesleğin, hükümetin ve ilişkide olduğun diğer her şey. Ve bu değişimler, dramatik bir şekilde değişmektedir" (McLuhan,1994'ten aktaran;Georgiadou, 1995: 9).

Bu değişim bireyi ilişkide olduğu her şeye yakınlaştırmıştır. McLuhan'ın köyünde iktidar yoktur, iktidarlar vardır. Bu deyişle McLuhan, demokrasinin tamamlanabileceği ön görüşünde bulunmuştur (Georgiadou, 1995: 10).

Dijital demokrasiye ilişkin olumlu görüşlerin yanı sıra, olumsuz görüş beyan edenler de bulunmaktadır. Buna göre internet, bir diktatörün yardımcısı olacak nitelikleri taşımaktadır. Toronto Üniversitesi'nden siyaset bilimci SevaGunitsky'e göre, otokratik rejimler kendi yönetimlerinin devamını sağlamak ve güçlendirmek için sosyal medyayı giderek daha fazla kullanmaktadır. İnternet, sosyal medya aracılığı ile diktatörlüklerin kamuoyunu ölçmesine ve karşıt fikirleri ve gizli şikâyetleri keşfetmesine yardımcı olurken, aynı zamanda propaganda yaymalarına ve kamusal tartışmaların ana hatlarını kendi lehlerine şekillendirebilmelerine izin vermektedir (Gunitsky, 2015: 43).

Bir başka bakış açısı ise internete kimlerin erişebildiği, interneti kimlerin, ne için ve ne kadar kullanıyor olduğu sorunsalını içinde barındırmaktadır. Özkaya'ya göre (2013: 150), halkın demokrasiye katılımını sağlayabilmek için internet şartı aranıyor ise öncelikle halk bu konuda bilinçlendirilmeli, bütün toplumun internete erişimleri sağlanmalı ve vatandaşlara, internet ortamını kullanarak kamusal alanda söz alabilme yetisi kazandırabilmek ve vatandaşlarda söz alma isteği uyandırabilmek adına gerekli bilinçlendirme hareketleri başlatılmalıdır.

Kısacası, internetin dijital demokrasi fikri üzerindeki olumlu ve geliştirici etkisinden söz edebilmek için, bir dizi yapı ve sürecin işlenebiliyor olması gerekmektedir. Öncelikle, bireyler siyasal katılımı özümsemeli ve elbette siyasi sistem de bireylerin siyasal katılımlarını teşvik ederek katılım kanallarını açık tutmalıdır. Siyasal elitler ise yönetilenlerden gelen talepleri işleme koymalıdır. Bunlara ilaveten, siyasal katılım aracı olarak etkin kullanılan internete erişimin herkese eşit şartlarda sunulması gerekmektedir. Sonuç olarak, siyasete yabancılaşmış bireyler siyasal hayata dâhil edilmiş olacak ve vatandaşların kendi kendini yönetebilmelerine olanak tanıyarak toplum bilinci de yaratılmış olacaktır (Dolgun, 2015: 207).

I.II. Geleneksel Demokrasive Dijital Demokrasi: Benzerlikler ve Farklılıklar

Dijital demokrasi, geleneksel demokrasinin imkânsızlığına karşı gelişmekte olan yeni nesil demokrasi hareketidir. Her iki demokrasi türünde esas, halkın katılımının sağlanmasıdır. Dahl (2021: 48), demokrasi kriterlerini beş maddede özetlemiştir. Bunlar; etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündem üzerinde son sözü söyleme hakkı ve yetişkinlerin dâhil olmasıdır. Bu kriterler ilk kez Antik Yunan şehir devletlerinden Atina'da zengin zümre erkeklerinin dâhil olduğu bir mecliste uygulanabilmekteydi. Fakat Dahl'ın ifadeleri ile halkın büyüklüğü, katılım fırsatlarını ortadan kaldırmıştır (Dahl, 2021: 123).

Dijital demokrasi tam olarak bu hususta geleneksel demokrasinin imkânsızlığını kırmış görünmektedir. Bugün siyasette tartışılan bir konuyu halk öğrenebilmekte ve bu konudaki fikirlerini BİT araçları ile devlet yöneticilerine duyurabilmektedir. Devletin bu fikirlere karşılık tepkisi, tamamen hükümetin işleyiş biçimi ile ilgilidir. Fakat buradan çıkartılan en önemli sonuç, halka fırsat verilse her konudaki fikrini hızlı ve kolay bir şekilde dile getirebilmesidir.

Günümüz siyasi sistemleri incelendiğinde, dünyada en yaygın kabul görmüş modern demokrasi türü olarak temsili demokrasi karşımıza çıkmaktadır (Nacak, 2014: 196). Temsili demokrasinin işlenebilirliği için ise farklı kriterler ortaya çıkmıştır. Modern siyasi sistemlerde devlet yönetimine katılım, halkın seçim yolu kendi adına karar verme yetkisini tanıdığı temsilciler eliyle gerçekleşmektedir. Temsili demokrasilerde halkın katılımının belirli aralıklarla düzenlenen seçim ile sınırlı olması, temsili demokrasinin sınırlılık özelliğine vurgu yapmaktadır (Heywood, 2011: 285).

Tablo-1'de Antik Yunan döneminde örnekleri görülen geleneksel demokrasi, modern dönem uygulamalarından temsili demokrasi ve dijital demokrasi karşılaştırılmış, benzer ve farklı yönleri ile özetlenmiştir. Tabloda görüldüğü üzere, dijital demokrasi katılım yöntemi, karar verme prosedürü, siyasi kurumlara erişim, karar alma hızı ve şeffaflık yönlerinden geleneksel demokrasi uygulamalarında dönüşümleri barındırmaktadır. Bu bağlamda dijital platformlar aracılığı ile oy verme süreçlerinin ve karar alma prosedürlerinin dijitalleşmesi, fiziki bir kısıtlama olmaksızın siyasi kurumlara yüksek erişim imkânı sağlaması, hızlı karar alabilme potansiyeli yaratması ve yüksek

şeffaflık gibi özellikleri nedeni ile dijital demokrasi, geleneksel demokrasi uygulamalarından ayrılmaktadır.

Tablo 1. Geleneksel, Temsili ve Dijital Demokrasinin Karşılaştırılması

	Geleneksel Demokrasi	Temsili Demokrasi	Dijital Demokrasi
Katılım yöntemi	Halk ait buluşma alanlarında söz hakkı olarak ya da bireysel oylamalar ile	Sadece seçim zamanı	E-oylamalar ve dijital platformlar aracılığı ile
Karar verme prosedürü	Buluşma alanlarında halkın karar vermesi veya seçimler ile	Kararlar çoğunluğun seçtiği yöneticiler tarafından meclislerde verilir.	E-oylama veya dijital platformlar ile
Siyasi kurumlara erişim	Fiziksel veya coğrafi kısıtlamalardan dolayı sorunlu	Yönetimin izin verdiği ölçüde, dijital araçlar erişim engellerini kaldırmıştır	Yüksek oranda erişebilme imkânı
Karar alma hızı	Yavaş	Hızlı	Hızlı
Şeffaflık	Geleneksel araçlarla şeffaflık sınırlı	Dijital araçlar ile şeffaf demokrasi yaratılabilir.	Dijital araçlar ile şeffaflık oranı güçlüdür.

Tablo, makalenin birinci yazarı tarafından yazılan yüksek lisans tezine dayanılarak oluşturulmuştur.

I.III. Dijital Demokrasi Araçları

Demokratik karar alma süreçlerini desteklemek ve alternatif bir demokratik süreç oluşturmak amacıyla vatandaşlar, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler veya hükümetler tarafından dijital demokrasi sürecini geliştiren dijital araçlar geliştirilmiştir ve geliştirilmeye devam etmektedir (Grazian&Nahr, 2020: 48).

Demokratik karar alma süreçlerinde yurttaş katılımını canlandırmak ve geliştirmek için dijital araçlar giderek daha fazla kullanılmaktadır. Dijital araçlar sayesinde vatandaşlar, siyasete kayıtsız kalmak şöyle dursun, seslerini duyurmak için yeni yollardan yararlanmaya devam etmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, dijital demokrasilerde dijital katılımın kolay ve uygun maliyetli olmasıdır. Ayrıca dijital demokrasi, geniş bir kitleye de hitap edebilmektedir (Lironi,2018: 2).

Dijital demokrasinin uygulamada çeşitli araçları bulunmaktadır. Avrupa Konseyi'nin dijital demokrasi araçlarına yönelik tanımlamaları e-parlamento, e-adalet, e-arabuluculuk, e-oylama, e-danışma, e-dilekçe, e-kampanya ve e-mevzuat olarak ele alınmaktadır. Avrupa Konseyi, her bir aracı özetle şu şekilde tanımlamıştır: E-adalet, adaletin yerine getirilmesinde BİT kullanımını ifade eden, başta bireyler ve işletmeler olmak üzere yargının tüm paydaşları tarafından kamu hizmetinin etkinliğini ve kalitesini artırma amacını güden ve elektronik iletişim ve veri alışverişinin yanı sıra adli bilgilere erişimi içeren bir kavramdır. E-oylama, oyların kullanılmasında elektronik araçların kullanılmasını içerir. E-danışma, BİT araçları kullanılarak kamuoyunun görüşlerini toplamanın bir yoludur. E-dilekçe, BİT kullanımı ile vatandaşların demokratik bir kuruma önerilerini veya itirazlarını iletebilmelerine olanak tanıyan, vatandaşların parlamentolara veya demokratik herhangi bir kuruma girişlerini ve vatandaşlar arası tartışma ve müzakereleri kolaylaştıran bir kavramı ifade etmektedir. E-kampanya, seçim zamanlarında veya diğer kampanyalarda, BİT kullanarak vatandaşlarla koordineli bir şekilde iletişim kurmak ve vatandaşların birbirleri ile iletişimlerini güçlendirmek için sunulan dijital demokrasi hizmetidir. E-arabuluculuk, tarafların bir arada olmalarına gerek kalmadan BİT araçları ile görüşmelerin sağlanmasıdır ve BİT'in arabuluculuk görevi üstlenmesidir. E-mevzuat, seçilmiş

meclisler tarafından kabul edilen yasaların hazırlanması, yorumlanması, istişare edilmesi, yapılandırılması, biçimlendirilmesi, sunulması, değiştirilmesi, oylanması ve yayınlanması için BİT'in kullanımını içeren, yasama prosedürlerini daha şeffaf hale getiren, mevzuatın içeriğini ve okunabilirliğini geliştiren, mevzuata daha iyi erişim sağlayan ve böylece kamunun hukuk bilgisini artıran bir kavramdır (Council of Europe, 2009: 16-17).

E-parlamento da Inter Parliamentary Union (Parlamentolar Arası Birlik) tarafından bir diğer dijital demokrasi aracı olarak tanımlanmaktadır. E-parlamento, bilgiyi ve standartları iş süreçlerinin merkezine yerleştiren, işbirliği, kapsayıcılık, katılım ve halka açıklık değerlerini bünyesinde barındıran bir teknoloji olarak ele alınmaktadır (Inter Parliamentary Union, 2021).

Bu araçlara ek olarak sosyal medya, bireylerin geleneksel siyasi alanlar ve kurumsal sistemler dışında politika yapıcılarla planlama, hareket etme ve etkileşim kurmasında da rol oynamaktadır (Bruno, 2015: 9).

E-devlet ve dijital demokrasi ikilisi için farklı tanımlamalar olsa da, Işık'a göre e-devlet uygulaması da, dijital demokrasinin bir aracıdır. E-devlet kamu hizmeti almayı ve kamu yönetimine belirli ölçülerde katılmayı mümkün kılarak demokrasinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Işık, 2020: 160). Işık'a göre e-siyasi partilerde bu araçlar arasında sayılmalıdır. Çünkü e-siyasi partiler de dijital dönüşümden etkilenecek temel araç olan interneti kullanarak özellikle vatandaşlar ile iletişimlerini ve seçim kampanyalarını/propagandalarını güçlendirmektedirler (Işık, 2020: 151).

II. DİJİTAL DEMOKRASİ VE SİYASİ PARTİLERİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ: İSPANYA ÖRNEĞİ

Siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Siyasi partiler politikalarını gerçekleştirmek için siyasi güç ve kamu görevi arayan, siyasi açıdan benzer düşünen kişilerin oluşturduğu kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Newton & Deth, 2010: 425).

Partiler, hayati siyasi işlevleri yerine getirir. Bu işlevler arasında kitleler ve seçkinler arasındaki bilgi iletişimini sağlamak, seçimlerde ihtiyacı olanlar için parti ipuçları ve siyasi bilgiler sağlamak, vatandaş ve seçmenleri uygun zamanlarda seferber etmek, hükümet mekanizmasının ve politikasının koordinasyonunu sağlamak, siyasi makamlar için vatandaşları işe almak, hükümetin yüksek mevkileri için parti aktivistlerini eğitmek ve seçim zamanında iktidar için siyasi rekabetin resmi organizasyonunu sağlamak yer almaktadır (Newton & Deth, 2010: 282). Üyelerinin öneri vermesine, gündem oluşturmasına, yasa taslağı hazırlamasına, bütçe oluşumuna ve katılımına teknik olarak olanak sağlayan siyasi partiler, ülkelerinin ve dünyanın demokrasi kültürünün yükselmesine de model olmaktadır (Gönül, 2022: 89).

Fakat tüm seçmen ile yüz yüze görüşmek hem zaman kaybı hem de ulaşılması güç bir idealdir. Günümüz modern teknolojileri ise hem vatandaşların partilerle iletişime geçebilmesi için hem de siyasi partilerin seçmenine ulaşabilmesi için hızlı, kolay ve ucuz bir yol sunmaktadır.

Dijital çağda siyasi partilerin de dijitalleşmesi, ulus devletler nezdinde büyük önem kazanmakta ve siyasi faaliyetlerin dönüşümünde merkezi bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada analiz ülkesi olarak İspanya, hem ulus-devlet niteliği hem de Avrupa Birliği'ne üye ülke olarak Avrupa Birliği'nin dijitalleşmeye verdiği önem bağlamında ele alınmıştır. Dolayısı ile bu bölümde kısaca, İspanya'daki partilerin dijitalleşme süreci Avrupa Birliği'nin dijital dönem strateji ve hedefleri temelinde ele alınacaktır.

II.I. İspanya'nın Avrupa Topluluklarına Üyelik Süreci

1 Ocak 1986'da Avrupa Topluluklarına üyeliği resmileşen İspanya, Avrupa'nın güney genişlemesinin örneğidir. Avrupa bütünleşmesinin önemli bileşenleri olan derinleşme ve genişleme süreçleri bağlamında, 1986 yılı itibarı ile İspanya'nın ve Portekiz'in üyeliklerinin kabulü, derinleşme süreci öncesi Avrupa Topluluğu'nun yaşadığı üçüncü genişleme dalgası olarak kendini

göstermektedir. Güney genişlemesi bağlamında İspanya'nın ve Portekiz'in Topluluğa üye diğer devletlerden siyasi ve ekonomik gelişmişlik farkları her ne kadar tartışma konusu olmuş olsa da, Akdeniz'i hedefleyen jeo-stratejik amaçlar söz konusu güney ülkelerinin genişleme faaliyetine katılımını kolaylaştırmıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2022).

Siyasi farklılıklar bağlamında ele alındığında, General Franco önderliğinde 36 yıllık bir diktatörlük süreci yaşayan İspanya, 1975'te Franco'nun ölümü ile demokratik hayata geçiş sürecine başlamıştır. Yeni Kralın seçimi ve tüm siyasi partilerin serbest bir ortamda seçime dâhil olması ile başlayan bu süreç (Dışleri Bakanlığı, t.y), Avrupa Topluluklarına 26 Temmuz 1977 tarihinde katılım talebi ile kendisini göstermiş, 1 Ocak 1986'da ise katılım süreci tamamlanarak o tarihten bugüne ülkenin siyasi ve ekonomik gelişimi yeni bir çerçevede ilerlemiştir (Spanish Presidency, t.y).

II.II. Avrupa Birliği'nin Dijital Demokrasiye Etkisi

Günümüzde dijital alanda yaşanan gelişmeler ve dönüşümler, ulus devletleri dünya lideri olma ve dijital süreci yönetme konusunda çeşitli stratejiler yapmaya itmiştir. Avrupa Birliği, kuşkusuz bu süreçte etkin rol almayı istemiş ve dijital dünyada üstünlük sağlama, dijital süreci yönetme ve küresel teknoloji politikasını öğrenme gayesi ile (Ringhof ve Torreblanca, 2022: 1) çeşitli stratejiler geliştirmiştir.

Dijital sürece giden adımlardan ilki, Avrupa Birliği Konseyi tarafından 16 Kasım 2020 tarihinde yayımlanan ve tek sayfadan oluşan “Daha Dinamik, Esnek ve Rekabetçi Bir Avrupa Sanayisi İçin Karar'ın” yayımlanmasıdır. Söz konusu Karar'da, Avrupa'nın teknolojik liderliğinin rekabetçi ve sürdürülebilir bir iş ortamı yaratma ve Avrupa entegrasyonu için önemli bir etmen olduğu ifade edilmiştir (Council of The European Union, 2022: 1).

Teknolojik ve dijital egemenliği sağlama yolunda bir diğer önemli adım ise, Avrupa Komisyonu tarafından 9 Mart 2021'de Dijital Pusula'nın yayımlanmasıdır. Buna göre, Avrupa'nın dijital dönüşümü için 2030 yılına kadar vizyon geliştirilmesi ve gerekli ortamın oluşturulması beyan edilmiştir (European Commission, 2022a). Dijital Pusula, Yetenekler, Altyapı, Hükümet ve İş Dünyası olarak dört öncelik olarak ele alınmakta ve Hükümet önceliği kapsamında Kamu Hizmetlerinin Dijitalleşmesi temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda dijital kimlik uygulamaları ve kilit kamu hizmetlerinin çevrimiçi olması gibi alt hedefler tanımlanmıştır (Aydın Halisoğlu, 2022: 171).

Siyasi partilerin dijitalleşmesi, Avrupa Birliği'nin dijital dönüşüm hedefleri ile uyumludur. Bu bağlamda Avrupa Birliği, demokrasi ve insan haklarının korunması gibi temel değerlerini dijital ortamda da gözetmektedir. Bu amaçla 15 Aralık 2022'de “Dijital Haklar ve İlkeler Üzerine Avrupa Deklarasyonu” imzalanmıştır. Söz konusu belge, Avrupa Birliği'nin benimsediği değerler ve temel haklar çerçevesinde dijitalleşmenin merkezine bireyi koymakta, dijital kamu alanına bireylerin katılımını teşvik etmekte, adil bir dijital çevre yaratma ve seçim özgürlüğünü yeniden şekillendirme hedefleri ile önemlidir (European Commission, 2022b).

19 Şubat 2020 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan ortak katılım belgesinde, 2025 yılına kadar dijital dönüşümü Avrupa değerleri çerçevesinde gerçekleştirebilmek adına üç temel ilkeye yer verilmiştir. Bu ilkeler kısaca insanların günlük yaşantılarında farklılık yaratacak “İnsanlar İçin Teknoloji”, verimliliklerini artırıcı ve küresel rekabeti sağlayacak olan “Adil ve Rekabetçi Ekonomi”, ve vatandaşların katılımlarını artıran ve güvenilir, açık, kapsayıcı ve adil bir dijital toplumu hedefleyen “Açık, Demokratik ve Sürdürülebilir Toplum” olarak sıralanmıştır (Eur-Lex, 2020: 2).

Yukarıdaki bilgilerle birlikte değerlendirildiğinde, dijital egemenliği Avrupa değerleri çerçevesinde kurmak ve geliştirmek isteyen bir Avrupa profili karşımıza çıkmaktadır. Siyasi partilerin dijitalleşmesi bağlamında ele alındığında, demokrasi ve insan haklarına saygı gibi temel Avrupa değerlerini bozmayan, vatandaşların dijital platformlardan aktif katılımlarını destekleyen, bireylerin çevrimiçi ve çevrimdışı verilerini koruma ve kontrol etme özgürlüğünü içeren ve demokrasiyi dijital platformlarda yaşatmaya devam eden bir sistemin üye devletler tarafından benimsenmesi ve uygulanması kaçınılmaz hale gelmektedir.

II.III. İspanya ve Dijital Odaklı Yeni Partiler: Podemos, Ciudadanos ve Vox

2008 ekonomik krizi, İspanya halkı arasında memnuniyetsizlik yaratarak partilere ve kurumlara olan güvenin azalmasına yol açmıştır. Yolsuzluk skandalları ve devletin bölgesel organizasyonundaki gerilimler bu siyasi krizi derinleştirmiştir. Bu durum, yeni siyasi parti oluşumlarının meydana gelmesine neden olmuştur. Bu koşullar altında İspanya’da mevcut siyasi partiler arasında Podemos ve Ciudadanosda katılmıştır (Medina, 2016: 238). Ekonomik ve siyasi krizin ortasında kurulan bir diğer parti ise Vox’tur (Barrio, de Oger & Field, 2021: 241).

Raniolo ve Tarditi (2019: 7), tüm İspanyol partilerinin yeni teknolojilere önem verdiğini belirterek kullanılan dijital araçları iletişimi iyileştirmek ve katılımı genişletmekle ilişkilendirmektedir. Fakat Raniolo ve Tarditi, geleneksel siyasi partileri İspanya’da yeni ortaya çıkan siyasi partilerden ayırmaktadır. Buna göre, geleneksel siyasi partiler kültürlerini ve organizasyon modellerini değiştirme yoluna giderken, yeni partiler farklı yaklaşımlarına rağmen hem meydan okuyucu hem de yenilikçi olarak kendilerini ifade etmektedir.

Ekonomik ve siyasi krizden doğan dijital araçlar ile İspanya halkı tarafından kısa zamanda büyük destek toplayabilen, sırasıyla sol, merkez ve sağ eğilimleri ile farklı siyasi duruşları olan Podemos, Ciudadanos ve Vox siyasi partilerinin dijital araçları etkin kullanan siyasi partilerdir. Podemos, dijital araçları yoğun bir şekilde kullanarak doğrudan demokrasi ilkelerini hayata geçirdiği ve üyeleriyle çevrimiçi platformlar üzerinden etkileşimde bulunarak karar alma süreçlerine üyelerini dahil ettiği için dijital bir parti olarak nitelendirilebilmektedir (Kama Işık & Işık, 2021; Gerbaudo, 2021; Deseriis, 2020). Ciudadanos ve Vox siyasi partilerinden farklı olarak Podemos, her ne kadar dijital demokrasinin gerekliliklerini yoğun bir şekilde yerine getirdiği görülse de, Gerbaudo tarafından Podemos’un uygulamaları ile dijital demokrasinin arasında açık bir uyumsuzluk olduğu ifade edilmiş ve gerekçesi aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

“Katılımcı platformlar, parti siyasetine aracısızlık getirme ve sıradan üyeleri doğrudan siyasi kararlara dahil etme yolu olarak sunulmuş olsa da uygulama genellikle plebisiter ve üstten aşağıya doğru olmuştur. Üyelerin katılımı niteliksel olarak ciddi şekilde sınırlı kalmıştır. Genellikle sadece tepkisel bir demokrasiyi temsil etmektedir. Kullanıcılar kararları onaylamak ve politika fikirlerini ortaklaşa oluşturmak için çağrılır ancak bu süreç bağlayıcı bir yetki taşımaz”(2019: 10).

Literatürdeki tartışmalar ele alındığında Podemos, hem yeni uygulamaları ile dijital demokratik parti kavramının güçlü örneği olmakta, hem de uygulama sürecinde talep edilen demokratik değerlere uzak düşmektedir. Bu çalışma kapsamında ise, dijital uygulamaları ile öne çıkan bir parti olarak incelemeye tabi tutulmuştur.

Ciudadanos’un bölgesel bağlamdan ulusal bağlama geçişindeBİT, bütünleştirici bir faktör olmuştur (Raniolo ve Tarditi, 2019: 8). Siyasi partilerin en temel amacı siyasi güç kazanmaktır. Ciudadanos’un siyasi gücünü elde etmesindeki en belirleyici araç dijital medyadır. Bu sebeple bu çalışmanın bir diğer araştırılan partisi Ciudadanos’tur.

Bir zamanlar ana akım medyadan dikkat çekmeye çalışan, gözden uzak bir parti olan VOX, potansiyel destekçilerle doğrudan bağlantı kurmak için internet ve sosyal medya uygulamalarını, kolektif bir kimlik oluşturmak ve aktivistleri harekete geçirmek için kullanmıştır (Barrio, de Oger & Field, 2021: 245). 2018’in sonlarında temsil kazanan genç bir parti olması ve hızla tüm devlet düzeylerinde politik olarak önemli hale gelmesi ile Vox (Barrio, de Oger & Field, 2021: 248), dijital demokrasi aracı olarak kabul edilen sosyal medyanın da etkinliğini sorgulamamız açısından önemli bir örnek olarak bu çalışmada yer verilmiştir.

Seçim sonuçları bağlamında ele alındığında Podemos, Ciudadanos ve Vox siyasi partilerinin yükselişi de dikkat çekmektedir. Aralık 2015, Nisan 2019 ve Haziran 2023 tarihli genel seçim sonuçları incelendiğinde dikkat çekici sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Aralık 2015 İspanya Genel Seçimi’nde Partido Popular 123 sandalye ile en başarılı parti olmuştur. İspanya Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) 90 sandalye kazanarak ikinci başarılı parti olmuştur. Bu seçimlerde ilk kez dijitali etkin kullanan partilerden Podemos ve Ciudadanos siyasi güç elde etmişlerdir. Podemos 42 sandalye kazanırken, Ciudadanos 40 sandalye kazanmıştır (IFES, 2015). Nisan 2019 Genel Seçimi’nde İspanyol

Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) 123 sandalye ile en çok sandalyeyi kazanmış ancak mutlak çoğunluğa ulaşamamıştır. Partido Popular 66 sandalye kazanırken, Ciudadanos 57, Podemos 35, Vox 24 sandalye kazanmıştır (IFES, 2019a). Aynı yılın Kasım ayı genel seçiminde PSOE 120, Partido Popular 88, Vox 52, Podemos 26, Ciudadanos 10 sandalye kazanmıştır (IFES, 2019b). Haziran 2023 İspanya Genel Seçimi'nde ise Podemos, birçok bölgesel partinin dahil olduğu bir koalisyon kurarak Sumar çatısı altında ve liderleri Yolanda Diaz ile seçim yarışına girmiştir. Vox ise herhangi bir koalisyon kurmadan seçime kendi adayı ile seçime katılmıştır (Clarke, Voce and Gutiérrez, 2023). Fakat Ciudadanos 2019'da 1,7 milyon oy ve 10 alt meclis sandalyesi kazanmış, ancak 2023 seçimlerinde yerel meclis üyelerini %90 oranında kaybetmiştir. Bu sebeple, Ciudadanos Mayıs 2023 tarihinde yapılan yerel ve bölgesel seçimlerde ciddi oy kaybı yaşadığı için, ne genel seçimde kendi adayını çıkartmış ne de başka bir partiye destek vermiştir (Reuters, 2023). Haziran 2023 genel seçim sonuçlarına göre ise Sumar koalisyonu 208 sandalye içerisinde 31 sandalye kazanabilmiştir. Vox ise tek başına girdiği seçimde 33 sandalye kazanmıştır (IFES,2023).

Siyasi partilerin yıllara göre seçim başarıları ve başarısızlıkları dikkate alındığında İspanya halkının geleneksel partilerden kopmadığını fakat yeni nesil partilerinin sandalye dağılımına etkisi olduğu açıktır. Aşağıda kısaca Podemos, Ciudadanos ve Vox siyasi partilerinin tarihi gelişim çizgileri açıklanmış ve seçim sonuçlarına bu denli etki eden bu partilerin Avrupa Birliği'nin dijital strateji ve hedeflerine uygunlukları açıklanmıştır.

a. Podemos

İspanya, 2008 yılında Avrupa'da "konut balonunun" patlamasıyla açıklanan mevcut ekonomik krizden en şiddetli şekilde etkilenen ülkelerden biridir (Nez,2016). İspanya'da gerçekleşen baskın ekonomik kriz, ülkede büyük bir durgunluğa neden olmuştur. Durgunluk, orta sınıfın çok büyük bir bölümünü etkileyen ve bir iç devalüasyonu zorlayan yüksek işsizliğe yol açarak birçok İspanyol için önemli bir gelir kaybına neden olmuştur. Bu ekonomik ve sosyal krize ek olarak, halkın seçilmiş temsilcilerine ve siyasi partilere olan güvenini kaybetmesiyle ortaya çıkan derin bir siyasi kriz meydana gelmiştir (Zarzalejos, 2016).

2008'de ekonomik krizin başlamasından bu yana, toplumsal huzursuzluk kitlesel gösterilere ve yeni taban hareketlerine yol açmıştır. Krize verilen en benzersiz tepkilerden biri 2011'de İspanya'da gerçekleşmiştir. 15M veya Indignados Hareketi, kemer sıkma politikaları ve politikacıların yolsuzluk skandallarının ortasında patlamış ve ana sloganı "Onlar bizi temsil etmiyor" olmuştur. "Gerçek demokrasi" talep eden bir hareket olarak 15M, vatandaşlar arasındaki diğer etkileşim biçimlerini teşvik ederken kurumsal siyaseti reddetmiştir (Konak, 2022: 2). Hareket, ana meydanların işgal edilmesi ve katılımcılar arasında akıcı etkileşim için dijital teknolojilerin kullanılması yoluyla, insanların siyasi olarak ilişki kurma yollarını genişletmeye çalışmıştır (Figueras,2016: 4).

José Luis Rodríguez Zapatero hükümeti döneminde İspanya'da yaşanan ekonomik kriz bağlamında İspanyol gençler, sosyal medya üzerinden fikir ayrılıklarını dile getirmeye başlamıştır (de la Garza, Barredo&López-López, 2021: 172). 15 Mayıs 2011'de, belediye ve bölge seçimlerinden bir hafta önce, İspanya'da 50 şehirde yaklaşık 130.000 kişi "Şimdi Gerçek Demokrasi" sloganları ile sokağa çıkmıştır. Bu gösteri herhangi bir siyasi parti, büyük sendika veya geleneksel siyasi örgüt tarafından desteklenmemiştir. Çevrimiçi sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilen geçici platformlar tarafından organize edilmiştir. Merkezi platform, "Democracia Real Ya!" (Şimdi Gerçek Demokrasi) sloganı altında 400'den fazla örgütü entegre etmiştir. Bu gösteriler gerçekleştikten sonra, bazı katılımcılar ana şehir meydanlarında sosyal ağlar aracılığı ile günlük toplu görüşmeler gerçekleştirmiştir (Anduiza, Cristancho&Sabucedo,2014). Bu toplu görüşmelerde İspanya'nın gerçek temsilden yoksun olduğunu ve İspanyol siyasi sisteminin zorluklarından bahsedilmiştir. 15M, İspanyol siyasetini sarsarak Podemos gibi 2014 yılında güçlü bir şekilde ortaya çıkan siyasi bir gücün yaratılmasının kökeni olmuştur. Bu şekilde güçlü bir sosyal patlamadan organize bir yola gidilmiştir (de la Garza,Barredo&López-López,2021).

Podemos, 2014 yılında halk egemenliğini geri kazanabilmek adına siyasi girişim olan 15M hareketinden sonra doğmuştur. 2015 yılı seçimlerinde toplamda 350 sandalyenin 42'sini alan (IFES,2015) bir muhalefet partisi olarak kendini siyasi yelpazenin solunda açıkça konumlandırmıştır (Deseriis&Vittori, 2019: 5696).İspanyol siyasi partisi, parti içinde doğrudan demokratik katılım,

şeffaflık ve hesap verebilirliği organize etmek için yeni teknolojiden kapsamlı bir şekilde yararlanmaktadır (EuropeanParliament,2018).

Podemos'un tüzüğünde yüksek karar alma organı Yurttaş Meclisi'dir. Yurttaş Meclisi'nin iki ana görevi vardır: Birincisi, büyük siyasi öneme sahip konularda bağlayıcı kararlar almak; ikincisi 18-48 ayda bir sıradan toplantılar gerçekleştirmektir. Ayrıca, partinin müzakere ve yürütme organlarını ulusal ve bölgesel düzeyde koordine etmek ve anlaşmazlıkları tahkim etmek için; Genel Sekreter, Bölgesel Genel Sekreterler, Vatandaş Konseyi, Koordinasyon Konseyi ve Garanti Komitesi de dâhil olmak üzere bir dizi seçmeli siyasi organdan oluşmaktadır (Deseriis&Vittori, 2019: 5700).

Dijital doğrudan demokrasi yöntemlerini denemekte olan Podemos, kurmuş oldukları "Plaza Podemos 2.0" web sitesi ile vatandaşların bağlayıcı tekliflerde bulunabilmesine veya açık tartışma formlarına katılmaları sağlanmaktadır (RicoMotos, 2019: 191). Plaza Podemos'ta yaklaşık 1.400 teklif yapılmış (yarısından fazlası 40'tan az oy almasına rağmen) ve 300.000'den fazla kişi ise en az bir tartışmaya katkıda bulunmuştur (Simon, Bass&Boelman, 2017: 6).

Podemos yayınladığı etik değerlerinde demokrasiyi teşvik etmek için önemli taahhütlerde bulunmaktadır. Bunlar arasında, tüm vatandaşların karar alma süreçlerine ve kamu politikalarının yürütülmesine doğrudan ve eşit katılımını teşvik etmek, halkın demokratik egemenliğinin yeniden kazanılması için çalışmak yer almaktadır. Ayrıca, Podemos'a katılımın her zaman ücretsiz, gönüllü ve sosyal statülerine bakılmaksızın sağlanmasına, yani İnsan Hakları Bildirgesi'ni savunarak ve demokratik yöntemler ile pekiştirerek herkese açık olmasını sağlamak da bu değerler arasında bulunmaktadır. Podemos, tüm fikirleri dürüstçe tartışmayı ve görüşlerine bakılmaksızın herkese saygı duymayı, diyalogu ve fikir birliği arayışını teşvik etmeyi taahhüt etmektedir. Son olarak, seçimlerden önce veya sonra herhangi bir siyasi oluşumla yapılan herhangi bir anlaşmanın, her bir bölgesel temsil düzeyindeki tüm vatandaşlarla açık istişare yoluyla demokratik onaya sunulmasını talep etmek ve alınan kararlara saygı duymak da Podemos'un demokratik değerleri arasında yer almaktadır (Podemos, t.y.).

Podemos'un yayınladığı etik değerler, Avrupa Birliği dijital dönem hedefleri ile uyumludur. Özellikle dijital haklar bağlamında ele alındığında diyalogun teşvik edilmesi, anlaşmaların vatandaşlara istişare yolu ile sunulması, sürekli bir demokrasi vurgusu ve İnsan Hakları Bildirgesi'ne uyum gibi kıstaslar, Podemos'un hem ulus-devlet nezdinde, hem de Avrupa Birliği'nin dijital haklar ve ilkeleri nezdinde uyumlu ilerlediğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

b. Ciudadanos

Ciudadanos, 2006 yılında Katalonya'da kurulmuştur. Başlangıçta parti, esas olarak Katalan milliyetçiliğine bir alternatif olmayı amaçlayan bir platform olarak ortaya çıkmıştır. Fakat partinin sağ yelpazedekibelirsiz duruşu, partiyi ileriye taşıyamamıştır. Bunun sonucunda parti, 2015 Mayıs seçimleri kampanyası sırasında göç, sağlık ve vergilendirme gibi konularda merkez sağ bir duruş benimseyerek ideolojik pozisyonunu daha net hale getirmiştir. Ayrıca parti, İspanyol demokrasisini canlandırmayı amaçlayan bir dizi önlem önermenin yanı sıra, göçmenler için sağlık hizmeti sunumunu sınırlamayı, sağlık harcamalarını rasyonelleştirmeyi ve vergileri düşürmeyi önermiştir (Rodon&Hierro, 2016: 5).

Ciudadanos, 2007 yılında bölgesel bir şubeye katılma zorunluluğu olmadan çevrimiçi üyeliği tanıtmıştır. Bu yeni üye alma yöntemi, Ciudadanos'un bölgesel bir partiden eyalet çapında bir partiye dönüşümünü kolaylaştırmıştır. Bu değişiklikten birkaç yıl sonra, üyelik 2007'de 4000 kişiden 2015'te 12.000'e yükselmiştir. Bu yeni üyeler sayesinde parti, 2015 yerel seçimlerine ülkenin pek çok bölgesinde fiziksel bir örgütlenmeden yararlanmadan katılabılmıştır (Raniolo, Tarditi, 2020: 8). 2020 yılı verilerine göre Ciudadanos üye sayısı 20 milyonu aşmıştır (Alde,2020).

Ciudadanos resmî web sitesi incelendiğinde, sitede "şeffaflık" başlığı altında bir bölüm yer almaktadır. Bu bölümde, bütçe, etik kurallar, iç denetim, alınan bağışlar, krediler, işe alım, harcamalar, yolsuzluktan yargılananların seçim listelerinde bulunmadığının beyanı gibi alt bölümler ve her bir bölüm için bilgilendirmeler halka açık olarak sunulmuştur. Bu durum, Ciudadanos partisini şeffaflık ilkesi temelinde demokrasinin özüne saygılı ve destekleyicisi konumunda olduğunu göstermektedir (Ciudadanos,2023a). Bunlara ek olarak Ciudadanos İspanya vatandaşları için üyelik

oluşturabilecekleri bir bölüm de sunmaktadır. Bu bölümde herhangi bir İspanya vatandaşı Ciudadanos'a belli bir ücret karşılığında üye olabilir ve bu üyelik sonucunda belli haklarda edinebilmektedir.

Partinin web sitesinde belirtildiği haliyle Ciudadanos üyelerinin hakları şu şekilde tanımlanmaktadır: Partinin iç ve dış faaliyetlerine katılarak C'lerin⁶ iradesinin oluşmasına katkıda bulunabilme, oy hakkını doğrudan kullanabilme, partinin yönetim organlarının ve temsilinin seçimine seçmen olarak katılma ve hak kazanma. Ayrıca, yönetim organlarının aldığı kararlar, partinin yürüttüğü faaliyetler ve partinin yaşamı ve örgütlenmesinin diğer yönleri hakkında bilgi sahibi olabilme, partinin yönetim organlarına dilekçe ve teklifler gönderebilme, partinin seçim kampanyalarında ve düzenli kamu faaliyetlerinde iş birliği yapabilme hakları da bulunmaktadır (Ciudadanos, 2023b).

Yukarıda belirtilen hususlar dikkate alındığında Ciudadanos'un halka yakınlaşmak ve demokrasi taleplerini yerine getirmek için dijital araçları kullandığı ifade edilebilir.

Ciudadanos, yükselişini ise Gürtel Skandalına⁷ borçludur. Bazı Partido Popular üyelerinin kamu ihaleleri karşılığında rüşvet aldığı Gürtel olayı en etkili yolsuzluk vakası olmuştur. Bu skandalın geçmişi 2009 yılına kadar uzanmaktadır, ancak davanın ayrıntıları 2013 yılının başlarında ortaya çıkmıştır ve Büyük Durgunluk'un başlangıcından bu yana ilk kez ana sosyal kaygılardan biri olarak öne çıkmıştır. Skandalın açığa çıkması sonucu ön cephedeki Partido Popular üyeleri istifa etmiştir. Bu sırada Ciudadanos, kendisini demokratik yenilenmenin bir örneği ve geleneksel partilerin yolsuzluğuna karşı bir mücadele garantisi olarak sunmuştur (Rama, Corderfo&Zagorski, 2021: 7).

Ciudadanos, hem şeffaflık hem de üyelik hakları bağlamında ele alındığında Avrupa Birliği'nin dijital dönem hedef ve ilkelerine uyumlu bir yapılanma sergilenmektedir. Oy hakkının doğrudan kullanılması, siyasi parti faaliyetlerinin ve işlemlerinin vatandaşların aktif katılımını sağlayacak şekilde planlanması, demokrasinin temel ilkelerine dijital perspektifte katkı sunmakta ve demokrasiyi pekiştirmektedir. Bu durum, dijital egemenliği sağlama hedefindeki Birlik için, ideal bir dijital demokrasi platformu örneği göstermektedir.

c. Vox

Vox, İspanya'nın ana muhafazakar partisi Partido Popular'dan ayrılmış ve radikal sağcı kurucu liderler tarafından 2013 yılında kurulmuştur (Capdevila, Moragas-Fernández&Masot, 2022: 155). Vox, özellikle Partido Popular'ietkileyen geniş kapsamlı yolsuzluk skandallarını ve Katalonya'nın siyasi statüsüyle ilgili artan gerilimi içeren ciddi bir ekonomik ve siyasi krizin içerisinde kurulmuştur. Katalan krizi, İspanyol hükümeti ile İspanya'nın kuzeydoğusunda, farklı bir kültüre, dile ve tarihe sahip özerk bir bölge olan Katalonya hükümeti arasında devam eden siyasi çatışmayı ifade etmektedir. Bazı Katalan ayrılıkçıları uzun süredir devam eden bağımsızlık ve Katalonya'nın ayrı bir ulus olarak tanınması taleplerinde bulunmaktadır (BBC News, 2019).Vox'a göre Partido Popular, İspanya'nın ulusal kimliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik meydan okumalarında zayıf kalmaktadır. Bu sebeple VoxPartido Popular'dan daha aşırı sağcı bir politika izlemektedir (Barrio, Alonso Sáenz de Oger&Field, 2021: 241).

Kriz, 2017'de Katalan hükümetinin İspanyol hükümeti tarafından yasadışı ilan edilen bir bağımsızlık referandumu düzenlemesiyle doruk noktasına ulaşmıştır. Referandum sonrası, İspanyol hükümeti Katalonya'nın kontrolünü ele geçirmiş ve doğrudan yönetim dayatmıştır. Ayrılıkçı liderler tutuklanmış, yargılanmış ve Katalonya'da kitlesel protestolar da dâhil olmak üzere bir dizi olay gerçekleşmiştir. Katalonya, binlerce Katalan bağımsızlık bayrağıyla dolarken, İspanya'nın geri kalanı ülkenin dört bir yanındaki pencerelerden sarkan yüzbinlerce İspanyol bayrağıyla karşılık vermiştir. Bununla, "Balkonların İspanyası", gerçek bir "Sağ Kanadın 15M'si" doğmuştur. Vox ise bu tepkiyi siyasi biçimde ifade etmiştir (Vicente, 2019: 6). Merkezi yönetim, Katalan krizine geç tepki vermiştir,

⁶ C'ler ifadesi "Ciudadanos" partisini destekleyen seçmen tabanını ifade etmektedir.

⁷ Gürtel Skandalı hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz; BBC, (2016). "İspanya'da 'son yılların en büyük yolsuzluk davası' başladı" Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37550841>

bunu fırsat bilen Vox, olaya erken müdahale ederek İspanya'nın birlik ve bütünlüğünü savunmuştur. Bu rolü sayesinde medyada varlık kazanan Vox siyasette de önemli bir yer edinmeyi başarmıştır (Rama, Corderfo&Zagorski, 2021: 10).

Vox resmi web sitesinde “Vox nedir?” sorusuna ise şu şekilde cevap vermiştir: “Vox, İspanyolları politikacıların hizmetine sokan mevcut modelin aksine, kurumları İspanyolların hizmetine sunmak için doğmuş aşırı gerekli bir harekettir. Vox, milyonlarca İspanyol'un evde ne düşündüğünü dile getiren sağduyu partisidir; boğucu politik doğruculuğa karşı savaştan tek partidir.”(Vox, t.y.).

Vox, dijital alanı çok iyi organize edebilen ve sanal dünyada başarılı girişimler yaparak partisini hızla büyüten ve seçmen tabanı kazanabilen bir parti örneğidir(BarbeitoIglesias&Iglesias Alonso2021: 3).Esasen dijital demokrasi özelliklerinden sadece internet medyasını seçmenleri ile yakınlaşmak için kullanan bir partidir.Vox'un web sitesinde, katılımcı müzakere süreçleri veya dijital kararlar için kullanıldığına dair hiçbir işaret görülmemektedir (BarbeitoIglesias&Iglesias Alonso, 2021: 14). Dijital alanı kullanarak demokrasi amacı gütmekten ziyade seçmen toplamayı ve kendi aşırı milliyetçi tutumunu dayatmaya çalışmaktadır.FernándezSuárez'in tanımlaması ile Vox, otoriter, muhafazakâr, aşırı milliyetçi, toplumsal cinsiyet ideolojisi ve LGBT+ Topluluk haklarına karşı, doğrudan göçmen karşıtı özelliklere sahip radikal sağcı bir partidir (Fernández Suárez, 2021: 244). Bu bakımdan, Vox'un dijital dünyayı demokrasi adına kullanmadığı sonucu çıkarılabilmektedir.

Vox özelinde ele alındığında insan haklarına ve demokrasi değerlerine aykırı uygulamaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum, Avrupa Birliği özelinde ele alındığında arzulan bir sonuç değildir. Yukarıda dijital demokrasinin ortaya çıkışı başlıklı bölümde de ifade edildiği üzere internet, propaganda yayma, otokratik rejimleri güçlendirme ve aracı olma gibi özellikleri ile olumsuz yönde eleştirilmektedir. Vox özelinde ele alındığında popülist söylemlerinin yayılması ve seçmen tabanını genişletme amacı ile dijital platformları kullanması gibi nedenlerle dijital demokrasinin ve Avrupa Birliği'nin temel aldığı değerlerden uzak bir çizgiye kayması potansiyeli öne çıkmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bilgi ve iletişim teknolojileri zaman ve mekân kavramını dönüştürmüştür. Hayatımızın her alanında olmazsa olmazımız olarak kullandığımız dijital araçlar, bu bağlamda siyaset biliminin de önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Özellikle ideal demokrasi arayışı içerisinde bu kavramlar, internet çağında anlam olarak küçülmüştür ve yerine ideal demokrasi gerçekleşebilir mi sorusuna yeni cevaplar sunmaya devam etmektedir.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan siyasi partiler, farklı görüşlere sahip grupların parlamentoda seslerini duyurabilecekleri bir araç olmaları nedeniyle demokrasinin temel taşlarından biridir. Ancak, siyasi partilerin demokratik bir araç olabilmesi için hem iç hem de dış uygulamalarında şeffaf, hesap verebilir ve eşitlik prensiplerine uygun davranmaları beklenmektedir. Dijital uygulamalar siyasi partilerin demokratik araç olabilmeleri yönünde fırsatlar sunmaktadır. Özellikle dijital demokrasi için sayılan araçlar dikkate alındığında “e-oylama, e-dilekçe, e-kampanya, e-danışma ve sosyal medya” uygulamaları siyasi partilerin seçmenleri ile doğrudan iletişim kurmasını hızlı ve kolay hale getirmiştir. Sonuç olarak, dijitalleşme siyasette yeni bir dönem başlatmış ve siyasi partilerin işleyişini değiştirmiştir.

İspanya örneğinde incelendiğinde, geleneksel siyasi partilerin dijital araçlardan yararlandığı, ancak 2008 ekonomik krizi sonrasında ortaya çıkan yeni siyasi partilerin (Podemos, Ciudadanos ve Vox), dijital medya araçlarını hızlı ve etkili bir biçimde siyasi stratejilerine entegre ettikleri görülmektedir. Geleneksel siyasi partiler, dijital araçları yavaş bir şekilde benimsemiş olsa da, yeni gelişen partiler dijital çağda doğmuş ve dijital platformları aktif bir şekilde kullanarak geniş kitlelere ulaşmayı başarmışlardır.

Podemos, Ciudadanos ve Vox siyasi partilerinin ortak özelliği, aniden önem kazanmaları veya başarı sağlayabilmiş partiler olması değildir. Geçmiş ekonomik krizler ve sosyal krizler ile halkın hükümete olan güveninin sarsıldığı bir dönemde ortaya çıkmaları ve bu dönemde İspanya halkının

daha güvenilir ve daha şeffaf partilere yönelme ihtiyacını yansıtmıştır. İspanya halkının yeni nesil siyasi partilerin özellikle dijital araçlar ile sundukları hizmetleri benimseyebildiği söylenebilir.

Podemos ve Ciudadanos parti iç tüzüğü ve uygulamaları incelendiğinde, partinin söylem ve uygulamalarını “halkın iradesiyle” aldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Kurmuş oldukları web sitesi ve içeriği dikkate alındığında belli bir ücret ile üye olabilen vatandaşlar alınacak kararlarda oy kullanma hakkına sahip olmaktadır. Bununla birlikte vatandaşlar partinin oluşturduğu dijital kanallar sayesinde kendi görüş ve düşüncelerini rahatlıkla partinin üyelerine ulaştırabilmektedirler.

Ancak Vox örneğinde de görüldüğü üzere dijital araçlar demokratik değerlere aykırı bir seçmen tabanı oluşturmaya da yaramaktadır. Bu bakımdan çevrimiçi ortamda manipülasyon ve yanıltıcı bilgilerle mücadele etmek, demokratik süreçlerin sağlığı açısından önemli bir konudur.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği'nin dijital egemenlik kurma yolunda yayımladığı karar ve stratejilerde, Avrupa değerlerine uygun bir demokrasi oluşumu ve dijital araçlarla bu değerlerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması beyan edilmektedir. İspanya her ne kadar inişli çıkışlı bir demokrasi tarihine sahip olsa da Avrupa Birliği üyeliği ile demokrasi yolunda önemli adımlar atmıştır. Siyasi parti yapılanmasında ulus-devlet kimliği ve karar verme mekanizmaları devreye girse de Avrupa Birliği üyeliği kapsamında Birlik değerlerine uygun hareket etmesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Alde, (2020). Ciudadanos. <https://www.aldeparty.eu/ciudadanos> (Erişim Tarihi: 01.07.2023)
- Anduiza E., Cristancho C. & Sabucedo M. J. (2014). Mobilization through online social networks: the political protest of the indignados in Spain. *Information, Communication & Society*, 17:6, 750-764. DOI: 10.1080/1369118X.2013.808360
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2022). Avrupa Birliği'nin Genişlemesi. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi web sayfası. https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-genislemesi_109.html
- Aydın Halisoğlu, T. (2022). Avrupa Birliği'nin yeni yumuşak güç unsuru: Dijital diplomasi. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 11 (2), 163-178. DOI: 10.47934/tife.11.02.05
- Backus, M. (2013). E-governance and developing countries: introduction and example. <https://bibalex.org/baifa/Attachment/Documents/119334.pdf> (Erişim Tarihi: 06.06.2023)
- Barbeito Iglesias, B. & Iglesias Alonso, A., (2021). Political emotions and digital political mobilization in the new populist parties: the cases of Podemos and Vox in Spain, *International Review of Sociology*, DOI: 10.1080/03906701.2021.1947948
- Barrio, A., Alonso Sáenz de Oger, S., & Field, B. (2021). Vox Spain: the organisational challenges of a new radical right party. *Politics and Governance*, 9(4), 240-251. doi: <https://doi.org/10.17645/pag.v9i4.4396>
- BBC News (2019). Catalonia crisis: Tempers fray as jail terms renew Spain row. <https://www.bbc.com/news/world-europe-50054041> (Erişim Tarihi: 10.06.2023)
- Becker, T. (2007). Teledemocracy. A. Anttiroiko, & M. Malkia (Eds.), *Encyclopedia of Digital Government* (s. 1519-1523). <http://doi:10.4018/978-1-59140-789-8.ch232> <https://www.igi-global.com/viewtitlesample.aspx?id=11706&ptid=350&t=Teledemocracy&isxn=9781591407898>
- Bruno, E. (2015). Co-deciding with citizens: towards digital democracy at EU level ECAS. *ECAS*, Brussels. <https://www.ecas.org/wp-content/uploads/2015/06/ECAS-Publication-online-version.pdf>
- Burke, P. And Briggs, A. (2001). *A social history of the media: from Gutenberg to the internet*. Cambridge Polity. https://archive.org/details/socialhistoryofm0000brig_k2q8/page/14/mode/2up?view=theater&q=Gutenberg
- Capdevila, A., Moragas-Fernández, C., & Grau Masot, J. (2022). Far-right populism online: did VOX's community reproduce the party's discourse during the April 2019 campaign?. *Media and Communication*, 10(4), 155-169. doi: <https://doi.org/10.17645/mac.v10i4.5704>
- Ciudadanos, (2023a). Ciudadano transparency. <https://www.ciudadanos-cs.org/transparencia> (Erişim Tarihi: 30.06.2023)
- Ciudadanos, (2023b). Ciudadano party member rights. <https://www.ciudadanos-cs.org/afiliate> (Erişim Tarihi: 30.06.2023)
- Clarke, S., Voce A. And Gutiérrez P. (2023). The Guardian Spain election 2023: full results. <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2023/jul/23/spain-election-2023-live-results> (Erişim Tarihi: 14.08.2023)

- Coleman, S. (2009). E-democracy: the history and future of an idea. In: the Oxford handbook of information and communication technologies, Robin Mansell; Chrisanthi Vgerou, Danny Quah and Roger Silverstone (Eds). *Oxford: Oxford University Press*. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199548798.003.0015
- Coleman, S., & Norris, D.F. (2005). A new agenda for e-democracy. *Oxford Internet Institute, Forum Discussion Paper No. 4*, January 2005. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.139.5649&rep=rep1&type=pdf>
- Council of Europe, (2009). Electronic democracy (“e-democracy”). Council of Europe publishing. https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/RecCM2009_1_and_Accomp_Docs/6647-0-ID8289-Recommendation%20on%20electronic%20democracy.pdf
- Council of The European Union (2022a). EU digital diplomacy: Council agrees a more concerted European approach to the challenges posed by new digital technologies, Press Release. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/18/eu-digital-diplomacy-council-agrees-a-more-concerted-european-approach-to-the-challenges-posed-by-new-digital-technologies/> (Erişim Tarihi: 10.08.2023)
- Dahl, R. A. (2021). *Demokrasi üzerine*. (B. Kadioğlu, Çev.). Phoenix Yayınevi, Ankara.
- De la Garza, D., Barredo, D., & López-López, P. C. (2021). *Crisis of democracy, social media and the digital age: the narrative of specialists from Spain, Mexico and Peru*. In Á. Rocha, C. Ferrás, P. C. López, & T. Guarda (Eds.). *Information, Technology and Systems* (pp. 169-178). Springer Nature Switzerland AG. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68418-1_18
- Deseriis, M., & Vittori, D. (2019). Platform politics in Europe | the impact of online participation platforms on the internal democracy of two southern European parties: Podemos and the Five Star Movement. *International Journal Of Communication*, 13, 19. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/10804>
- Dışişleri Bakanlığı (t.y). İspanya'nın Siyasi Görünümü. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi web sayfası. <https://www.mfa.gov.tr/ispunya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 12.05.2023)
- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf hapisane yahut gözetim toplumu: küreselleşen dünyada gözetim, toplumsal denetim ve iktidar ilişkileri*. İstanbul: Ötügen Neşriyat
- European Commission (2022a). Europe's digital decade: digital targets for 2030. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en#digital-citizenship-rights-and-principles-for-europeans
- European Commission (2022b). Digital Rights and Principles: Presidents of The Commission, The European Parliament and The Council sign the European Declaration. Press Release (15.12.2022). Brussels. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7683 (Erişim Tarihi: 23.05.2023)
- European Parliament, (2018). Prospects for e-democracy in Europe. Brussel, European Union. Erişim Adresi: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603213/EPRS_STU\(2018\)603213_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603213/EPRS_STU(2018)603213_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 27.06.2023)
- Eur-Lex (2020). Shaping Europe's digital future. Communication from the commission to the European Parliament, the council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Commission, 19.02.2020. Brussels. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0067> (Erişim Tarihi: 20.05.2023)
- FernándezSuárez, B. (2021). Gender and immigration in VOX. The discourse of the radical right in Spain. *Migraciones Publicación del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones*, (51):241-68. doi: 10.14422/mig.i51y2021.009
- Figueras, J. (2016). Political parties and grassroots participation: digital media practices in the Spanish Podemos. *Malmö University*. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-23420>
- Georgiadou, E. (1995). Marshall McLuhan's “global village” and the internet. (Master Thesis). University of Kent at Canterbury, Faculty of Humanities. https://www.researchgate.net/publication/274383916_Marshall_McLuhan's_'global_village'_and_the_Internet/download
- Gerbaudo, P. (2019). Are digital parties more democratic than traditional parties? Evaluating Podemos and Movimento 5 Stelle's online decision-making platforms. *Party Politics*, 27(4), 730-742. <https://doi.org/10.1177/1354068819884878>
- Gönül, A. F. (2022). *Dijital siyasi partiler ve e-demokrasi*. Ankara. Bilim ve Sanat
- Grazian, F. & Nahr, H. (2020). *Next level participation citizen-driven e-democracy tools*. Ivaylo Tsonev (Eds). Brussel/Belgium. https://ecas.bcdn.net/wpcontent/uploads/2021/02/Next-level-participation_0302_fin.pdf
- Gunitsky, S. (2015). Corrupting the Cyber-Commons: Social Media as a Tool of Autocratic Stability. *Perspectives on Politics*, 13(1), 42-54. DOI:10.1017/S1537592714003120
- Hagen, M. (1997). Typology of electronic democracy. <http://martinhagen.net/publikationen/elektronische-demokratie/typology-of-electronic-democracy/> (Erişim Tarihi: 05.07.2023)
- Hall, N. (2019). Paolo Gerbaudo, the digital party: political organisation and online democracy. *International Sociology*, 34(5), 624-628. doi:10.1177/0268580919870741

- Heywood, A.(2011). *Siyaset teorisine giriş*. (H.M Köse,Çev.). Küre Yayınları, İstanbul Ekim 2011.
- IFES, (2015). Election Guide: Kingdom of Spain. <https://www.electionguide.org/elections/id/2725/> (Erişim Tarihi: 19.06.2023)
- IFES, (2019a). Election Guide: Kingdom of Spain. <https://www.electionguide.org/elections/id/3217/> (Erişim Tarihi: 19.06.2023)
- IFES, (2019b). Election Guide: Kingdom of Spain. <https://www.electionguide.org/elections/id/3359/> (Erişim Tarihi: 19.06.2023)
- IFES, (2023). Election Guide: Kingdom of Spain.<https://www.electionguide.org/elections/id/4072/> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
- Inter-ParliamentaryUnion, (2021). World e-Parliament Report 2020. file:///C:/Users/Toshiba/Downloads/eParlement%202020-EN_LR_1.pdf (Erişim Tarihi: 15.06.2023)
- Işık, A. (2020). *Dijital demokrasi*. On İki Levha yayınları. İstanbul. Mayıs 2020
- Konak, İ. (2022). İspanyol Indignados/15m Hareketi üzerine bir değerlendirme. *İçtimaiyat* , 6 (2) , 386-401 . DOI: 10.33709/ictimaiyat.1094635
- Lironi, E. (2018). Harnessingdigitaltoolstorevitalizeeuropeanddemocracy. *CarnegieEndowmentForInternationalPeace*. https://carnegieendowment.org/files/Lironi_Digital_Tools_Dec2018.pdf
- Lopez, P. (2011). Thedisempoweringgovern aristocratsorthe delusion of edemocracy. *Jedem*, 3(1): 1-21, 2011. file:///C:/Users/Toshiba/Downloads/50-Article%20Text-262-1-10- 20110503%20(1).pdf
- Maldini, P. (2016). Network societyanddemocracy: how ICT mediatedcommunicationandvirtuallsocializationaffectspoliticalparticipation. *Communication Management Review*, 1 (1), 104–121. <https://doi.org/10.22522/cm20160106>
- Medina, L. (2016). Crisis, changes and uncertainty: Spanish party system after the Great Recession. *Portuguese Journal of Social Science*, 15(2), 237–254. doi:10.1386/pjss.15.2.237_1
- Nacak, O. (2014). Temsili demokrasinin sorun alanları ve çözüm noktasında yeni bir model: katılımcı demokrasi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 32, 2014 Bahar, 194-214. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217199>
- Newton, K., Deth, J.W. (2010). Foundations of comparativepolitics. *UK. Cambridge University*. <https://archive.org/details/foundationsofcom0002newt/mode/1up?q=like-minded>
- Nez, H. (2016). Podemos: theemergence of a newpoliticalparty in spain. *Contemporaryvoting in europe.University of Tours, France* 113–128. doi:10.1057/978-1-137-50964-2_6
- Özkaya, B. (2013). *Ağ toplumunun omurgası olarak internetin demokrasi ve kamusal alan açısından değerlendirilmesi*. *Yeni Medya'da demokrasi*. And Algül, Neda Üçer (Ed.). Konya: Literatür Yayınları
- Podemos, (t.y). Ethicalcode. https://podemos.info/wpcontent/uploads/2016/04/Ethical_code_english.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2023)
- Rama, J.,Cordero G.,&Zagórski, P. (2021). Three is a crowd? Podemos, Ciudadanos, andVox: theend of bipartisanship in Spain. *Front. Polit. Sci.* 3:688130. doi: 10.3389/fpos.2021.688130
- Raniolo, F., &Tarditi, V. (2020). Digitalrevolutionandpartyinnovations: An analysis of the Spanish case. *ItalianPoliticalScienceReview / RivistaItalianaDiScienzaPolitica*, 50(2), 235-253. doi:10.1017/ipo.2019.27
- Reuters, (2023). Spanish centristpartydeclinestoron in general election. <https://www.reuters.com/world/europe/spanish-centrist-party-declines-run-general-election-2023-05-30/> (Erişim Tarihi: 14.08.2023)
- Rico Motos, C. (2019). Letthecitizensfixthismess! Podemosclaimforparticipatorydemocracy in Spain. *Politicsandgovernance*, 7(2), 187-197. doi:<https://doi.org/10.17645/pag.v7i2.1893>
- Ringhof, J. ve Torreblanca, J. I. (2022). The geopolitics of technology: how the EU can become a global player. European Council on Foreign Relations. *Policy Brief*, <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2022/05/The-geopolitics-of-technology-How-the-EU-can-become-a-global-player.pdf> (Erişim Tarihi: 23.05.2023)
- Rodon, T., &Hierro, M. J. (2016). PodemosandCiudadanosshakeupthe Spanish partysystem: the 2015 localandregionalelections. *South EuropeanSocietyandPolitics*, 21(3), 339–357. <https://doi.org/10.1080/13608746.2016.1151127>
- Simon, J., Bass, T. &Boelman, V. (2017). DigitalDemocracy A summaryreportforpractitioners, *Nesta*. <https://ecas.issuelab.org/resource/digitaldemocracy-a-summary-report-for-practitioners.html>
- Spanish Presidency (t.y). Spain and The European Union. Spanish Presidency Council of The European Union. Erişim Adresi: <https://www.exteriores.gob.es/en/PoliticaExterior/Paginas/EspanaUE.aspx> (Erişim Tarihi: 10.08.2023)
- Vedel, T. (2006). The idea of electronicdemocracy: origins, visionsandquestions: origins, visionsandquestions. *ParliamentaryAffairs*, 2006, 59 (2), pp.226 – 235. <https://hal-sciencespo.archives-ouvertes.fr/hal-01475858/file/2006-vedel-the-ideaof-electronic-democracy.pdf>

Gülbahar, Y., & Aydın-Halisoglu, T. (2024). Dijital odaklı PODEMOS, CIUDADANOS ve VOX siyasi partilerinin dijital demokrasi bağlamında değerlendirilmesi: İspanya Örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(4), 710-727.

Vicente, R.P (2019). A new far right inSpain?.*Rosa Luxemburg Stiftung*, New York https://rosalux.nyc/wp-content/uploads/2021/01/rls-nyc_vox_spain_en.pdf

Vox, (t.y.). Voxnedir?.<https://www.voxespana.es/espana/que-es-vox> (Erişim Tarihi: 16.08.2023)

Zarzalejos, J (2016). Populism in Spain: an analysis of Podemos. *EuropeanView* 15, 183–191. <https://doi.org/10.1007/s12290-016-0408-4>

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde HİİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar(lar)ına aittir. Bu alışma, birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Yazar Katkıları : Yazarlar eşit oranda katkı sunmuşlardır.

ıkar Beyanı : Yazarlar arasında çıkar atışması yoktur.

Teřekkr : Yayın srecinde katkısı olan hakemlere ve editr kuruluna teşekkr ederiz.

Ethics Statement : The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, HİİBF Journal does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author (s) of the study. This study was produced from the master's thesis of the first author.

Author Contributions : The authors contributed equally.

Conflict of Interest : There is no conflict of interest between the authors.

Acknowledgement : We thank the referees and editorial board who contributed to the publishing process.
